

Tür: Araştırma Makalesi

Kabul Tarihi: 28 Mart 2024

Gönderim Tarihi: 7 Mart 2024

Yayımlanma Tarihi: 25 Haziran 2024

Atıf Künyesi: Eren, Yusuf (2024), “Cenab Şahabeddin ve Tevfik Fikret’in Poetikası Üzerine Bir İnceleme” **International Journal of Turkish Academic Studies (TURAS)**, C. 5, S. 1, s. 117- 131.

“CENAB ŞAHABEDDİN VE TEVFİK FİKRET’İN POETİKASI ÜZERİNE BİR İNCELEME”

Yusuf EREN¹

10.54566/turas.1448780

ÖZ

Şiir üzerine düşüncelerin, görüşlerin ifade edildiği yazıların tümü anlamına gelen Yunanca asıllı poetika terimi ilk defa Antik Çağ filozoflarından Aristo tarafından kullanılmıştır. Türk edebiyatında Cumhuriyet Dönemi’nde poetik metinlerin ağırlık kazandığı, poetika teriminin kullanılmaya başlandığı görülse de cumhuriyet öncesi dönemde düzenli ve derli toplu olmasa bile şiir hakkındaki fikirlerin kaleme alındığı söylenebilir. Tanzimat Dönemi’nin başlangıcından itibaren resmî olarak Batı etkisine giren Türk edebiyatında Servet-i Fünûn Dönemi şairleri şiir hakkındaki fikirlerini çeşitli yazılarında ifade etmişlerdir. Batı edebiyatının daha fazla tesiri altında kalan şairler Batı’dan gelen yeni görüşlere önem vermişler, edebî açıdan yetkinlik kazanmak istemişlerdir.

Bu çalışmada Servet-i Fünûn Dönemi şairleri Cenab Şahabeddin ve Tevfik Fikret’in şiire

¹ Doktora Öğrencisi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, e-posta: yazaryusuferen@gmail.com, ORCID 0009-0003-4034-2523

dair görüşleri edebiyat ve sanat bağlamında ele alınmış, şairler adına poetik bir inceleme yapılmaya çalışılmıştır. Kendilerinden sonra gelen birçok şairi tesiri altına almış olan Cenab Şahabeddin ve Tevfik Fikret'in şiirle ilgili fikirleri Türk edebiyatında çok önemli bir yere sahiptir.

Anahtar Kelimeler: Poetika, Şiir, Şair, Servet-i Fünûn Dönemi, Türk Edebiyatı, Cenab Şahabeddin, Tevfik Fikret.

“A STUDY ON THE POETICS OF CENAB ŞAHABEDDİN AND TEVFİK FİKRET”

ABSTRACT

The term poetics, of Greek origin, which means all of the writings in which thoughts and opinions on poetry are expressed, was first used by Aristotle, one of the ancient philosophers. Although it is seen that poetic texts gained weight and the term poetics began to be used in Turkish literature in the Republican Period, it is seen that ideas about poetry were written even if it was not regular and tidy in the pre-republican period. From the beginning of the Tanzimat Period, the poets of the Servet-i Fünûn Period expressed their ideas about poetry in various writings in Turkish literature, which was officially under the influence of the West. The poets, who were more influenced by the Western literature, gave importance to the new ideas coming from the West and wanted to gain competence in terms of literature.

In this study, the views of the poets of the Servet-i Fünûn Period, Cenab Şahabeddin and Tevfik Fikret, on poetry were discussed in the context of literature and art, and a poetic analysis was tried to be made on behalf of the poets. The ideas of Cenab Şahabeddin and Tevfik Fikret, who influenced many poets who came after them, have a very important place in Turkish literature.

Keywords: Poetics, Poetry, Poet, Servet-i Fünûn Period, Turkish Literature, Cenab Şahabeddin, Tevfik Fikret.

GİRİŞ

Sanat üzerine düşüncelerin ifade edildiği metinlere verilen bir ad olan poetika Aristo'dan beri Batı dünyasında kullanılmakla birlikte Türk edebiyatında da zaman zaman şairler şiir üzerine fikirlerini ifade etmişlerdir. Poetika terimi önceleri geniş bir anlamda kullanılsa da Batı edebiyatına bakıldığında zaman içerisinde poetika ile ilgili birbirine yakın tanımların yapıldığı görülmektedir.

Aristo *Poetika* adlı eserinde temel olarak tragediyayı ve şiir sanatını ele almış, genel olarak şiir sanatının özelliklerini, türlerini, türlerin teker teker ne olduklarını, şiirin başarılı

olması için konunun ne şekilde işlenmesi gerektiğini, şiir bölümlerinin sayısını ve özelliklerini açıklamıştır (Sarı, 2003: 3). Yunancada yaratmak anlamına geldiği ve *Poetika* adlı eserin bütününde yalnızca şiir sanatından değil taklide dayanan bütün sanatsal metinlerden bahsedildiği için poetika terimi başlangıç itibarıyla genel bir anlam taşımaktadır (Karaca, 2010: 15). Günümüzde yapısalcı çözümleme, anlatıbilim, göstergebilim gibi çok önemli alanların kullandıkları, uyguladıkları birçok yöntemin temellerinin bu esere dayandığı söylenebilir.

Todorov poetikanın eserlerin ortaya çıktığı süreçteki durumların genel yasalarına ulaşma amacı taşıdığını ifade etmektedir. Bu yasalar edebiyatın bizzat içinde aranmalıdır. Poetika edebî eserlerin görünmeyen yanlarını inceleyen içe yönelik bir ele alış biçimidir. Gerçek anlamda ortaya koymaktan ziyade nelerin ortaya konulabileceği ile ilgilenir. Edebiyatın özgünlüğünü, biricikliğini temel alır. Todorov amacın edebiyat söyleminin yapısı ve işleyişine dair bir teori sunmak olduğunu vurgular. Valery ise terimin dilin meydana getirdiği yapıtların ortaya konulmasıyla ilgili her şeye verilen bir isim olduğunu belirtir (Todorov, 2018: 37-38). Dolayısıyla terimin başlangıçtaki kullanım şeklinin zamanla daha da genişlediği ve ifade ettiği mananın derinleştiği söylenebilir.

Türk edebiyatına bakıldığında ilk defa Necip Fazıl Kısakürek tarafından *Büyük Doğu* dergisinde kullanılan poetika teriminin çeşitli ilim insanları tarafından yorumlandığı görülmektedir. Bu konuda uzun yıllar kürsülerde ders ve seminerler veren Orhan Okay, bir sanat dalı olan şiir üzerine ortaya konulan teorilerin tamamına poetika adını verir. Terimin bir bilim alanı olduğunu ve şiirle ilgili her şeyle ilgilendiğini vurgular. Ona göre şiire dair meseleler şekil ve muhteva olarak iki ana başlıkta incelenebilir. Şekil ile kastedilen vezin, kafiye, ahenk, ritm, şiir dili gibi öğelerdir. Muhteva ise tema, konu, kullanılan edebî sanatlardır. Ayrıca şiirin bireysel veya toplumsal konuları işlemesi de önemlidir (Okay, 2019: 17-18). Bu terimle ilgilenen bir başka isim olan İsmail Çetişli'ye göre ise bir şairin şiir sanatıyla ilgili görüşlerinin toplandığı, fikirlerinin bir araya getirildiği eseri o şairin poetikasını oluşturmaktadır (Çetişli, 2015: 79). Bu tanımlamanın günümüzde de şiir sanatıyla ilgili kullanılması daha uygun görülmektedir. Poetikayı şairlerin şiirle ilgili kuramsal yazıları ve söyleşileri olarak ele alan ve konunun ayrıntılarına da değinen Alâattin Karaca şiire ilişkin poetikanın çerçevesini şu şekilde çizmiştir:

- a) Tanımlar: Şiir nedir, şair kimdir sorularına yanıt olabilecek olumlu ya da olumsuz bütün tanımlar. Bu tanımların ortak, ayrı yönleri. Şiiri diğer edebî türlerden ayıran nitelikler. Şiir ve düzyazı, şiirin ve şairin işlevi, amacı, nitelikleri.
- b) Dış yapı: Şairin biçim karşısındaki olumlu ya da olumsuz, gelenekçi ya da modern tavrı. Biçimin tanımı, biçimi oluşturan geleneksel ya da yeni öğeler. Çeşitli nazım

- biçimleri. Ölçü, uyak, uyak dizilişi. Biçim öğelerinin şiirdeki önemi ve işlevleri, biçim içerik uyumu, şiirin uzunluğu, kısalığı gibi konular.
- c) İç yapı: Şiirde içerik, önemi veya önemsizliği. Şiirde anlam, anlamın açıklığı, kapalılığı, çokanlamlılık. Şiirde duygu ve hayalin yeri. Şiirin konusu. Şairin topluma, politikaya ya da bireye yönelik temaları işlemesi. Şiirin kaynağı ve biçimlenmesinde rol oynayan öğeler: bilinç, bilinçaltı, akıl/mantık vs. Şiirde gerçek, gerçeküstü, somut, soyut vb. konular.
- d) Dil: Şiir dili. Dil anlayışındaki ve kullanımındaki farklılıklar. Şiirin kendine özgü dili var mıdır ya da şiir halkın kullandığı konuşma diliyle mi yazılmalıdır? Dilin yetersizliği. Şiir ve çeviri. Şiirde öyküleme vb. konular.
- e) Şiir ve diğer sanatlar: Şiir ve müzik, resim, sinema. Şiirde müzikaliteyi sağlayan öğeler; âhenk, ritim, eda, ölçü, uyak, durak, aliterasyon, asonans vb. konular.
- f) Şiir, şair ve okuyucu: Şairin okuyucu karşısındaki tavrı. Azınlık ya da çoğunluk için şiir yazma. Okuyucuya değer verme veya vermeme. Okuyucunun şiir ve şair karşısındaki tavrı, şiirden anlayan ya da anlamayan okuyucu, okuyucunun şiirden anlaması için taşıması gereken nitelikler vb. konular (Karaca, 2010: 39-40).

Türk edebiyatında poetik metinler oluşturmaya on dokuzuncu yüzyıldan itibaren önem verilmeye başlanmıştır. Ziya Paşa, Harâbât Mukaddimesi'nde şairin özelliklerini anlatır. Aynı zamanda kendi poetik görüşünü de ifade eder. Onun Divan şiirini övmesini eleştiren Namık Kemal ise *Tahrîb-i Harâbât, Takip, İrfan Paşa'ya Mektup, Mukaddime-i Celâl* gibi eserlerinde ve "Lisân-ı Osmânî'nin Edebiyatı Hakkında Bazı Mülâhazâtı Şâmildir" makalesinde Divan şiirini gerçeklikten uzak bulduğunu söyleyerek eleştirir, bu vesileyle şiirle ve şairle ilgili düşüncelerini de dile getirmiş olur.

Tanzimat Dönemi'nin ikinci kuşak sanatçılarından olan Recaizâde Mahmud Ekrem'in kendisinden sonra gelen birçok ismi etkilemesi yönüyle poetik görüşleri son derece ehemmiyetlidir. *Talîm-i Edebiyât'ta, III. Zemzeme'nin ön sözünde, Takdîr-i Elhân'da, Pejmürde ve Takrîzat'ta* Recaizâde Mahmud Ekrem'in edebiyat ve bilhassa şiir hakkındaki düşüncelerini paylaştığı görülür. Ona göre asıl şiir kendine özgü hayaller ve tasvirlerle yaratılabilir. Her söylenen ya da yazılanın şiiri olamayacağını belirtir ve şiiri diğer türlerden ayıran en önemli özelliğinin vezin ve kafiye olduğunu vurgular (Parlatır, 2005: 65). Recaizâde Mahmud Ekrem'in sanat ve edebiyat hakkındaki görüşlerini yazılarında ayrıntılı bir şekilde dile getirmesi Tanzimat Dönemi için oldukça önemlidir. Kendisinden sonra gelen kuşak üzerinde onun büyük tesiri olacaktır.

Tanzimat poetikasının belirlenmesinde, yenilik sayılabilecek uygulamalarıyla, önemli isimlerden biri de Abdülhak Hamit Tarhan'dır. Bu devre özgü yenilikçi, toplumsal mantıktan hareket eden Tarhan'ın şiir görüşlerini bazı manzumelerinde, mektuplarında, terceme-i hal yazılarında, özellikle *Makber* için yazdığı mukaddimede bulmak

mümkündür (Gür ve Koçakoğlu, 100: 2009). Abdülhak Hamit Tarhan en güzel şiirin tabiatın ilham ettiği şiir olduğunu belirtir.

Servet-i Fünûn şairlerinin poetik metinler ortaya koyma anlamında önemli bir yere sahip oldukları görülür. Tamamen şiirle ilgili görüşlerini belirttikleri bir eser kaleme almasalar da *Servet-i Fünûn* dergisinde çeşitli başlıklar altında ifade ettikleri yazılarında şiirin ve şairin özelliklerine değinmişlerdir.

1895'te abes-muktebes tartışması kafiyenin göz için değil kulak için olduğunu savunan Recaizâde Mahmud Ekrem'in kendi düşüncesine yakın gençleri *Servet-i Fünûn* dergisi etrafında toplaması sonucunu doğurmuştur. Derginin başyazarlığına Recaizâde Mahmud Ekrem tarafından Tefik Fikret getirilmiştir. Bu gençlerin Recaizâde Mahmud Ekrem etrafında toplanmaları, 1895-1901 yılları arasında edebiyatı bir sanat olarak gören ve sanat eserleri ortaya koyma çabasında bulunan bir topluluğun ortaya çıkmasını sağlamıştır (Enginün, 2016: 533-534). Tanzimat Dönemi ile başlayan Batılılaşma hareketinin bu dönemde de yoğun bir şekilde devam ettiği görülür. Sanatçılar şiir anlayışlarını dile getirirlerken dönemin şartlarını da göz önünde bulundurmuşlardır.

Servet-i Fünûn Edebiyatı'nın kendine mahsus birtakım ayırt edici özellikleri olarak halka değil yüksek zümreye hitap etmesi; millî, sosyal, siyasal, estetik, dil ve üslup, zevk bakımından bilhassa yüksek zümrenin ihtiyaçlarından - Avrupalılaşmış ailelerin hayatlarından, duygu, düşünce ve zevklerinden - söz etmesi dolayısıyla Salon Edebiyatı meydana getirdiği söylenebilir. Topluluğu oluşturan temel sebep Avrupa tipi bir sanat ve estetik oluşturma düşüncesidir. Topluluk üyeleri kendi ülkelerinin sanat ve edebiyatına kayıtsız kalmış, Fransız sanat ve edebiyatını anlamaya gayret göstermişlerdir (Akay, 2020: 240-242). Servet-i Fünûn Edebiyatı'nda hayal ve hakikat temi bütün şair ve yazarlar tarafından kullanılmıştır. Şair yahut yazar gerçeği acı ve realist bir biçimde betimleyebilir ya da gerçeğe ilgili parlak, tatlı hayaller kurabilir. İsterse bu gerçek ve hayali karşılaştırır. Fakat şair veya yazar eserini nasıl meydana getirirse getirsin hepsinde gerçek galip gelmektedir (Kaplan, 2019a: 43). Tanzimat'tan farklı olarak bu dönem sanatçıların eserlerinde seçkin bir dil oluşturarak yüksek zümreye hitap etmeyi amaçladıkları görülür. Ayrıca şiirlerde düşüncenin yerine duygu ve hayaller ön plana çıkartılır. Aşk ve tabiat temleri sıkça kullanılır.

Servet-i Fünûn edebî hareketi şiir türüne büyük önem verir. Topluluğun şairleri şiirin konusundan nazım şekline, vezne, kafiye kadar şiirin unsurları üzerinde titizlikle çalışırlar. Öncelikle Tanzimat'ın ikinci kuşağı ile denenmeye başlanan yeni nazım şekillerini daha da yenileştirme, değiştirme yoluna giderler. Tefik Fikret serbest müstezadın işleyicisi olur, serbest nazmın doğmasında öncü rol oynar. Cenab Şahabeddin sonneyi işler. Uzunlu kısıklı dizelerle kurulu bendler ve uzun manzume yapısı ile bu dönem şiiri nazım şekli olarak zengin bir görünüme kavuşur. Aruz ölçüsü dönem şiirinin

vazgeçilmez bir unsurudur. Konunun yapısına göre aruzun değişik kalıpları ilk defa bu dönemde kullanılır. Dönem şairleri şiiri yenileştirirken bu edebî türün bütün unsurlarını birlikte düşünürler, şiiri mükemmele ulaştırmayı amaçlarlar (Parlatır, 2006: 17). Bu dönem şairlerinin Fransız şiirinin etkisi altında oldukları görülür. Dilin süslü ve sanatlı olması dikkat çeker. Servet-i Fünûn Dönemi şairlerinden özellikle Cenab Şahabeddin ve Tevfik Fikret yazmış oldukları şiirler, şiir ve edebiyat hakkındaki görüşleri ile hem çok ses getirirler hem de diğer şairleri etkileri altına alırlar.

Cenab Şahabeddin'in Poetikası

Tevfik Fikret ile birlikte Servet-i Fünûn döneminin iki önemli isminden biri olan Cenab Şahabeddin'in dönem içerisinde sıra dışı hayal ve benzetmeler yapmış olması Türk tenkit tarihinde büyük bir kalem tartışması olarak da adlandırılan ve kendisine Dekadan denilmesine neden olan tartışmayı başlatmıştır. Edebiyat ve şiir konuları üzerinde en çok duran, görüşlerini dile getiren sanatçılardan biri olan, zaman zaman edebî tartışmalarda bulunan Cenab Şahabeddin'in, yazılarıyla dönem sanatçıları içinde ayrı bir yerinin olduğu söylenebilir.

Şiiri; ruhlarda kalan (eş'âr-ı vicdâniyye), tabiî güzellikler karşısında yazılan (eş'âr-ı tabiat), bir sanat eseri karşısında kaleme alınan (eş'âr-ı san'at), nihayet lisan ve kaleme ifade edilen şiir (eş'âr-ı edebiyye) (Gür ve Koçakoğlu, 2009: 102) biçiminde dörde ayıran Cenab Şahabeddin, "Şiirim İçin", "Kendim İçin", "İhdâiye", "Münâcât II", "Terâne-i Sabah", "Şiir-i Nânüvoişte" manzumelerinde ve *Servet-i Fünûn* dergisinde yayınlanan makalelerinde şiir konusundaki düşüncelerini okurları ile paylaşır.

Diğer Servet-i Fünûn şairlerini özellikle de Tevfik Fikret'i kelimelerle resim yapma anlamında etkileyen, resim altına şiir yazma, şiirde tasvirçilik gibi kullanımların nazariyesini yapan, onun esaslarını Batılı örneklerden alan, resmi şiirin gayesi yapan Cenab Şahabeddin'dir. Onun en çok başarılı olduğu şiirler tabiat tasvirleridir. Fakat bunlar gayribeşerî bir nitelik taşırlar (Kaplan, 2019b: 386-387). Edebiyattan cemiyete ve insana bir çeşit fayda beklenebileceği görüşünde olan Cenab Şahabeddin'in edebiyattan beklediği doğrudan doğruya değil dolaylı bir faydadır. Ona göre edebî eserler fen ve felsefeden remizler çıkarmalıdır. Müessir ile güzel birbirinden ayrı şeylerdir. Her güzel tesirli olabilir, fakat her tesirli güzel olmayabilir. Yalnız tesirli bir heyecan, hakikati âhenkli ve şiddetli bir hayal âlemine çevirebilir. Böylece sanat heyecanı doğar. Edebî güzelliklerden biri de budur. Ona göre edebî güzellikler bir sanatkârın heyecanını anlatan lâfızlarla bu lâfızlara dercettiği rakik titreyişler, yani duygulardır. Sanat; güzellikleri, hakikati, lâyıık olduğu gibi ve lâyıık olduğu yerde gösterir. Hakikatin vereceği âdi tesirlere bir sanat tesiri ilâve eder (Ercilasun, 2018: 113). Cenab Şahabeddin şiirin doğrudan bilgi vermesine, toplumu doğrudan etkileyeceği düşüncesine karşı çıkar. Bu, sanatın yapabileceği bir şey değildir. Sanat dolayısıyla edebiyat etkisini direkt değil dolaylı olarak

gösterir. Edebî kabul edilebilecek eserlerin doğrudan bilgi veren ilim alanlarının meydana getirdikleri yazılardan simgeler bulması ve bunu kendilerine özgü bir biçimde yeniden işlemeleri gerekir. Başka türlü bu ilim alanlarından faydalanmak ya da onlara benzemeye çalışmak doğru değildir. Edebiyattan maksadın yine edebiyat olduğu unutulmamalıdır. Tesir etmenin ve güzel olmanın farklı kavramlar olduğunu da vurgulayan Cenab Şahabeddin, insanın kendisine özgü bir hayal dünyası oluşturmasının şiddetli bir duygu yoğunluğu yaşamasına ve heyecan duymasına bağlı olduğunu ifade eder.

“Kâri’imizi millî bir âlem-i safvetin âheng-i hayâlîsi içinde, hakâyık-ı âdiyeden mücerred olarak bedâyi’i san’atla ser-be-ser yaşatmak; onları hayât-ı şairanenin ni’am-ı muhîtesi arasında bir zevk-âşinâ-yı nefâis gibi bulundurmak; Biz edebiyât-ı Osmâniyeden bunu istiyoruz.” (Cenab Şahabeddin, “Menâfi-i Edebiyye”, SF, nr. 329, 19 Haziran 1313, Akt. Akay, 2020: 410)

Şairin Osmanlı edebiyatından beklentisi insanları hayattaki kötü olaylardan uzaklaştırarak sanatın estetik hazzını yaşatmasıdır. Cenab Şahabeddin burada şairane adını verdiği bir hayattan bahsetmektedir. Bu hayat, insanı yaşadığından farklı bir dünyaya götürerek zevk almasını sağlayacak bir hayattır.

Cenab Şahabeddin şiir kadar şair üzerinde de durur. Çünkü şiirin meydana gelebilmesi şairin etrafında gördüklerine kendi ruhunun penceresinden bakabilmesine bağlıdır. Şair yazmış olduğu şiire mutlaka kendinden bir şeyler katmalıdır. Onun görevi gördüklerini olduğu gibi değil kendi duygularından hareketle anlatmaktır. Aksi takdirde bunun adı şiir olmaz, aktarma olur. Yazılan her şiirin içerisine yazanın şahsiyeti az veya çok katıldığında ortaya edebî bir ürün çıkacaktır. Şiire konu olabilecek nesnelere sınırsız biçimde tabiatla vardır. Önemli olan bu malzemeyi estetik bakış açısıyla işleyebilmektir.

“Şair görmeli, duymalı, sevmeli ve anlatmalı fakat aktarmamalıdır. Kendi mizacının, şahsiyetinin ve ruhunun rengini, kokusunu, sesini ve nağmesini sevdiği, anlattığı şeye de geçirebilmelidir. Tabiat sonsuz bir şiir hâlinde bir sonsuz sevgilidir. Ebedî yaşayacak olan da ancak bu edebî şiirin yaratıcısıdır.” (Cenab Şahabeddin, “Tabiata Karşı Şair”, SF, nr.340, 4 Eylül 1313, Akt. Akay, 2020: 451)

Cenab Şahabeddin şairin kim olduğunu ve özelliklerinin neler olduğunu daha iyi anlatabilmek amacıyla ilim insanı ile ikisini kıyaslama yoluna gider. Böylece şairin yapması gerekenleri daha kısa ve akla yatkın biçimde okurlarına aktarır. İlim bilinmeyen bir konuyu ele alırken tarafsız davranır, edebiyat ise şairin şahsiyetini ele aldığı konuya ilave eder. İlmî çalışmalara araştırmacının hisleri katılmazken şairin her şeye kendi his ve hayal merceğinden yaklaşması beklenir. İlim adamı beş duyu organına itimat etmediği ve hislerini yaptığı işe karıştırmaması gerektiği için dürbün, teleskop, terazi, termometre benzeri aletlerden faydalanır. Buna karşın şair kendi gözü nasıl görürse ve kendi kulağı nasıl işitirse, dimağındaki izlenimler nelerse onları hakikat tanır ve onları tanıtır.

İzlenimlerini söz sanatlarını kullanarak anlatır, her zaman hayallerine başvurur, misaller, benzetmeler yapar. Dolayısıyla şairin lisanı mecazdır (Cenab Şahabeddin, “Kim şairdir?”, Peyâm-ı Sabah, nr. 966-11396, 11 Ağustos 1337/1921, Akt. Akay, 2020: 445-446). Bir şair, ilim adamı gibi her şeyi olduğu şekliyle anlatmamalıdır. İlim adamı hislerini daima kontrol altında tutuyor iken şair kendi hislerini, duygularını hakikat olarak tanımalıdır. Dolayısıyla anlatımı da gerçek değil mecazî olmalıdır. Şair için nesnel olmak söz konusu olamaz. O, karşılaştığı her nesneye veya yaşadığı her olaya kendi his ve hayal dünyasından bakar. İlmî çalışmalar yapan kişiler ile bir şairi ayıran temel özellik budur. Şair bilinen veya bilinmeyen dünyayı kendi ruhunun merceğinden geçirir. Amacı en güzel şekle getirdikten sonra onu insanlara göstermektir. Böylece duygularını da mükemmel biçimde kelimelere, mısralara dökmüş olur.

Şiirlerinde tabiatın çok yararlanan Cenab Şahabeddin, tabiatın bir ruhunun olduğuna inanır. Şaire düşen ise önce kendi ruhunu sevmesi ardından da kendi ruhundan ayırt etmeden, tıpkı onu sevdiği gibi tabiatın ruhunu da sevmesidir (Cenab Şahabeddin, SF, nr. 340, 16 Eylül 1897, Akt. Akay, 2020: 449). Bunu sağlamanın en kolay yolu ise tabiat içerisinde yaşaması, onunla bütünleşmesidir. Sürekli tabiatla iç içe yaşayan bir insan zaman içerisinde ona büyük bir sevgi besleyecek ve onun ruhunun olduğunu da anlamış olacaktır.

Cenab Şahabeddin’in şiirlerinde “kuş, yaprak, gonca” simgeleri ile bireysel algının görüntü düzeylerini oluşturması, “kış, hazan, bahar, gece, gündüz, kar, gonca, gül, ay” gibi kelimeleri geleneksel boyutlu simgelere dönüştürmesi, “ateş” ve “su” kavramlarını evrensel simge olarak kullanması (Şahin, 2017: 194) onun tabiata ne kadar önem verdiğinin ve ondan mümkün olduğunca yararlandığının en somut göstergesidir.

Şairane hislerin insan dimağında dolaştığı zamanlara vurgu yapan Cenab Şahabeddin bu zaman dilimini diğerlerinden ayırarak tahayyül saatleri adını verir. İnsanın hayal etme özelliği onun bir nevi şairane hislerle dolmasını sağlayan özel bir varlık gibidir. “Şiirin en mühim hassası dimağımıza bir tahayyül meyli bahşetmesidir. Şiir denilmeye layık her şey dimağımızın işleyişini değiştirir.” (Cenab Şahabeddin, “Şiir nedir?”, SF, nr. 924, 11 Şubat 1909, Akt. Akay, 2020: 470) Sözleriyle şiirin en önemli özelliğinin insanı hayal kurmaya sevk etmesi olduğunu söyler. Fakat insanı hayale yönlendiren şeylerin her zaman şiir olmadığını da bilmek gerekir. “Şiirin verdiği tahayyülde hususi bir his hususi bir heyecan bulunur.” (Cenab Şahabeddin, “Şiir nedir?”, SF, nr. 924, 11 Şubat 1909, Akt. Akay, 2020: 470) diyen şair, başka zamanlardaki his ve heyecan ile şiirin verdiği hayal etme duygusu arasındaki farkı da söylemiş olur. Bu özel duyguyu, heyecanı her insanın anlaması beklenemez. Ancak duyguları hassas olanlar yazılan şiirlerden keyif alacaklar, şairin hislerini paylaşacaklardır. Başlangıçtaki hissin güzellik niteliğine sahip olması (Akt. Akay, 2020: 470) ise Cenab Şahabeddin’e göre son derece önemlidir. Çünkü çirkin ve kaba bir his

ile başlayan hayal etme durumundan güzel şiir çıkmaz. Buna bağlı olarak da kendine özgü bir şiir tanımlaması yapar.

Cenab Şahabeddin'e göre şiir "herkesin kendi idealine uygun bir güzelliği dimağda ihya ederek ruhu, başlangıcı bir his olan leziz hayallere sevk eden şeydir." (Cenab Şahabeddin, "Şiir nedir?", SF, nr. 924, 11 Şubat 1909, Akt. Akay, 2020: 471) Şiir denilen edebî türün ortaya çıkması şairin kendi iç dünyası ile dış dünya arasında kurduğu bağ ile ilgilidir. "Cenab'a göre şair, şiir yazmak için iç dünyası ile dış dünya arasında bir yakınlık ve benzerlik kurar, bu benzerlik ve yakınlık yardımıyla kendi hislerini izah etmek için bir tarîk arar ki buna da şiir denir." (Ercilasun, 2018: 138) Cenab Şahabeddin şiirin meydana gelmesinin en önemli şartını iç ve dış dünyaların uyumlu şekilde bir araya gelmesine bağlar. Şair kendisinde meydana gelen duyguları dışarıya yansıtmak için bir yol bulma arayışı içerisine girer. Bir süre sonra en güzel yolun şiir yazmak olacağına karar verir.

Şiirde iç düzeni sağlayan varlığın vezin olduğunu söyleyen Cenab Şahabeddin, onun sayesinde eserin nesirden ayrılacağını vurgular. Fakat şiiri asıl diğer türlerden ayıran musikidir ya da ahenktir. Hisler ve dış görünüm yani ahenk birbiri ile uyumlu bir bütün oluşturursa şiir ortaya çıkar. Şiir güzellik için meydana getirilir dolayısıyla onda güzellikten başka bir şey aramak doğru değildir.

"Şiir, içi (his, fikir) ve dışı (lafız) ile bir bütündür. İç ve dış mükemmel surette birleşmişse şiir ortaya çıkar. Şiirde güzellikten başka gaye, maksat aranmaz, hatta meslek bile. Çünkü herkesin mesleği eserlerinde güzellik sağlamak için seçtiği vasıtaların toplamıdır." (Akt. Akay, 2020: 473)

Şiirin en önemli özelliğinin zihinde hayal etme meyli oluşturması olduğunu söyleyen Cenab Şahabeddin, şiir denilmeye layık her şeyin zihnin işleyişini değiştirmesi gerektiğini ifade eder. Şiirin verdiği hayal etme duygusunda hususi bir his, heyecan bulunmalıdır. Şiir manzaralarından ruhumuzda kaynağı belli olmayan esefler, ümitler, izahı imkânsız şefkatler, gizli, hafif bir saadet zevki kalır. Şiirden lezzet alanlar bilhassa hassas olanlardır. Histen doğan hayalde canlandırmanın bir şiirin kaynağı olabilmesi başlangıçtaki hissin güzel niteliğe sahip olmasına bağlıdır. Çirkin ve kaba bir his ile başlayan edep dışı hayalde canlandırmadan şiir doğmaz; kaba ve pis bir his ile çirkin tahayyül veren söz, hakiki şiir değildir. Cenab Şahabeddin'e göre şiir, şairin kendi hislerini dile getirmek için bulunduğu bir yoldur. Şair duygularını anlatırken kendi iç dünyası ile dış dünya arasında bir yakınlık ve benzerlik kurmaya çalışır. Dış dünya olarak en başta tabiat gelir. Şiirlerinde tabiatın estetik biçimde yer alması son derece önemlidir. Tabiatın tıpkı canlı bir varlık gibi ruhunun olduğuna inanan şair, şiirlerinde bunu başarılı bir şekilde yansıtır. Cenab Şahabeddin şiir yazmak için en uygun zaman diliminin "tahayyül saatleri" olduğunu ifade eder. Şair kendisi ile baş başa kalmalı, hayale dalabilmeli, tabiatın ruhunu duyabilmelidir. Bunun için de kendisini tüm fikirlerden uzaklaştırabileceği bir zaman

dilimine ihtiyacı vardır. Şairin şiir yazabilmesi için öncelikle bir his sahibi olması sonra da hissinin güzel bir niteliğe bürünmesi şarttır. Şiir insanın ruhunu latif tahayyüllere sevk etmeli ve onda güzellikten başka maksat aranmamalıdır.

Tevfik Fikret'in Poetikası

Servet-i Fünûn edebiyatının önde gelen şairlerinden Tevfik Fikret'in *Servet-i Fünûn* dergisinde 1896-1900 yılları arasında olgunluk dönemi şiirleri yer alır. Aynı yıllarda yazdığı şiirlerden oluşan *Rübab-ı Şikeste* Servet-i Fünûn şiir estetiğini aksettirir (Enginün, 2016: 535). Tevfik Fikret yaşadığı ferdi trajedisini, şiirlerinin konusu ve hammaddesi yaparak şahsiyetinin damgasını vurmuştur. Duygu ve düşüncelerini orijinal, çarpıcı ve güzel bir şekilde ifade etmesini bilmiş, şiir sanatının bütün vasıtalarını ustalıkla kullanmış, duygu ve düşüncelerini somut olarak göz önünde canlandıran mecazlar, teşbihler, istiareler ve timsaller icat etmesini bilmiştir. Onun en büyük meziyetlerinden biri şiiri bir bütün olarak düşünmesi ve teferruat ile ana fikir arasında sıkı bir münasebet ağı kurmasıdır (Kaplan, 2019: 252). Yazmış olduğu şiirlerin uzun yıllar kendisinden söz ettirmesi nedeni ile kalıcılığı yakalar ve dönem sanatçıları arasında kendine özgü bir yer edinir. Edebî türler içerisinde en fazla şiirle ilgilendiği için onun poetik görüşleri çok önemlidir. Servet-i Fünûn döneminin lideri olarak da kabul edilen sanatçının şiir hakkındaki görüşleri bazı şiirlerinden ve *Servet-i Fünûn* dergilerinde yayımlanan "*Musahabe-i Edebiyye*" adlı yazılardan öğrenilmektedir. Tevfik Fikret derginin 256. sayısı ile 512. sayısı arasında kaleme aldığı otuz kadar "*Musahabe-i Edebiyye*" yazısıyla bir edebî sohbet geleneği başlatır. Birçok edebiyatçı bu köşede yazılar yazar, kendisinin sanat ve edebiyat görüşlerini, topluluğun ortak görüşlerini dile getirir. İnceleme ve eleştiri alanında Hüseyin Cahit Yalçın'ın ve Ahmet Şuayb'in yazıları (Yıldırım, 2013: 112) örnek olarak verilebilir.

Tevfik Fikret'in şiirlerini idare eden yahut şiirlerine hâkim olan estetik düşüncenin temelinde yalnız şiir prensipleri değil bütün güzel sanatlara yönelik prensiplerinin bulunduğu söylenebilir. Okul sıralarından başlayarak hayatı boyunca kıyafetinden yazısına, evinin planından kitaplarının basımına kadar kılı kırk yararcasına itina gösteren Tevfik Fikret, bu mizacını şiirlerinde de göstermiştir (Okay, 2011:151). Tevfik Fikret'e göre, "âsâr-ı edebîyye vücuda getirmek için insanda kavi bir isti'dât-ı ma'rifet; sonra biraz meçhuliyet, biraz tevazu ve tereddüt, galiba biraz da acemilik lâzımdır." (Akt. Parlatır, 2000: 50) İnsanın bir edebî eser ortaya koyabilmesi için en başta lazım olan her meslekte şart olarak kabul edilebilecek bir nitelik olan iyi düzeyde bir yetenektir. Ona göre şiir, mahiyeti bakımından meçhul ve mücerret bir şeydir. Bu yüzden maddî kaidelere bağlanamaz. Şair sarf ve nahiv yerine his ve ruhuna tâbi olmalıdır (Ercilasun, 2018: 138). Şiir yazmak için uğraşan bir kişinin kendisinde bulunan hislerin farkında olması gerekir. Sonra ise görünenin ötesindeki varlığına, ruhuna tabi olmalıdır. Duygularını ve kendisini

yazdıklarından soyutlayan birisinin ortaya koyduğu ürünlerin şiir olarak kabul edilmesi pek mümkün görünmemektedir. Kullandığı lisanın dil bilgisi kurallarının bilinmesi ise bunlardan sonra gelmektedir.

Şiiri ruhun lisanı olarak tanımlayan Tefik Fikret, *Lisân-ı Şi'r* başlıklı *Musahabe-i Edebiyye* yazısında;

“Lisân-ı Şi'r, lisân-ı tahassüs, lisân-ı rûhdur. İfademizi ruhumuzun temeyülât-ı bedâyi-perestâne ve teheyyücât-ı hakayıkcûyânesine tatbik eder, kalemimizi kalbimize rabteylesek lisân-ı şi'r ile ifâde-i merâm etmiş oluruz; söylediğimiz şeyler şiir olmasa bile şairane olur.” (Akt. Parlatır, 2012: 31)

der. Hakikatleri aramak için coşarak ruhumuzdan süzülenleri ifade etme isteği duyar, kalemimiz ile kalbimiz arasında bir bağ kurabilir isek o zaman şiir dili ile meramımızı anlatmış oluruz. Söylediklerimiz tam manasıyla şiir olmasa bile ifademiz şairanedir. Onun bu düşüncesi Rezaizâde Mahmud Ekrem'den etkilenmiş olacağını akla getirir. Rezaizâde Mahmud Ekrem *Ta'lîm-i Edebiyyât* eserinde güzellik ve güzel söz söyleme üzerinde hayli durmuştur. “(Hakîkatin şa'ş'a-a-ı letafetinden ibâret) olan güzellik tabiatda, efkârda, hissiyâtda, ef'âlde olsun hayret ve meftûniyyetimizi celb eden ve kulûbumuzu şevk ve garâm ile meşhûn eyleyen şeydir.” (Akt. Parlatır, 2005: 55) Sanat güzelliğinin bulunduğu bu varlıklardan ortaya çıkacaktır. *Takdir-i Elhan*'da yer alan “ifadesi muntazam, mânâsı güzel... hiss ü hayâli muvafık-ı hakikat ü tabiat olan her güzel söze şiir denir” tanımı Rezaizâde'nin şairaneliğe yaptığı vurgudur (Tuğcu, 2015: 369). “Fikret'e göre şiir edebî bir zevktir. Bu zevk beyinleri dinlendirir, ruha rahatlık verir. Kalplerde, şiirin meydana getirdiği zevkin musîkîsi hissedilir.” (Akçaoğlu, 1996: 76) Şiir ruhun lisanıdır. Şiir ister manzum şekilde ister mensur şekilde yazılsın onun kendine has güzelliği ortaya koymayı amaçlayan bir tavrı vardır. Şaire yazma isteğini telkin eden ruhtur, şairin yazdıklarını ancak ruhu ile okuyanlar, dinleyenler anlayabilir. Onu diğer türlerden ayıran nokta da burasıdır. O, insanda en tabii olarak kabul edilen hislerin doğal şekilde ifade edilmesini sağlayan bir edebî türdür.

Rezaizade Mahmut Ekrem'in *Takdir-i Elhan*'da söylediği “hepimiz tabiatın birer acemi şakirdiyiz.” (Akt. Parlatır, 2000: 321) sözünden etkilenerek ilkin gerçek şiirin tabiat olduğunu, şairin de tabiatın feyzinin bir öğrencisi ve taklitçisi olduğunu söyleyen Tefik Fikret zamanla bu düşüncelerinden sıyrılarak sanatın tabiatın farklı bir şeyi dile getirdiğini söyler. Sanatkâr artık tabiatın bir taklitçisi değildir.

Hüner; tabiatı zevk-i edeple mezcederek

O musiki-i semâvîyi hâsıl etmektir.

.....

şair

Kanat verir neye isterse, bir nihâyetsiz

Kanat hazinesidir hücre-i hayâli onun.

Mısralarıyla şiir için tabiatı edebiyat zevkiyle birleştirerek o semâvî armoniyi yakalamaktır, şeklinde tarif etmektedir. Tefvik Fikret'in bu mısralarından poetikasında hayalin önemli bir yerinin olduğu anlaşılır. Muhayyel bir dünyada yaşama arzusu olan Fikret'in bu isteğini gerçekleştirdiği tek yer şiiridir. Şairanelik çerçevesinde oluşturmaya çalıştığı poetikasında şaire dair özellikleri, Ekrem'in çizdiği şiir anlayışına yakındır. (Ünlü, 2017: 143). Poetik izler taşıyan manzumelerinde hayali, şairde bulunan bir özellik olarak dile getirmesi önemlidir. Bir şiirinde;

Ki şi'r eder yine elbette şerh-i şi'r-i hayat

diyen Tefvik Fikret'e göre sanat, özellikle de şiir hayatın yorumlanması demektir. Hayatın kendisi değildir. Yani şiir sadece tabiatın acemice bir taklidi olmamalı, hayatı yorumlayarak hayata yeni bir anlam kazandırmalıdır. Hayata yönelik yeni bir bakış açısı sunulmalıdır. Burada Tefvik Fikret'in önce tabiatı taklit eden bir sanat anlayışından yaratıcı bir sanat telakkisine doğru yani mimesisten tecride doğru bir gidiş sergilemesi dikkat çekmektedir (Okay, 2011: 152-153). O, sadece var olanı tekrar etmenin değil değiştirip dönüştürmenin doğru olacağına inanır.

Tefvik Fikret şiir dilinin ince olması gerektiğini söyler. Şiir dili derin, doğal, hassas ve şeffaf, insana tesir edebilecek nitelikte olmalıdır. Şiirin kendine has bir dili olmalıdır (Akt. Parlatır, 2012: 44). Tefvik Fikret'e göre şiirin ille de vezinli olması gerekmez.

“Binaenaleyh lisân-ı şi'r denildiği zaman mutlaka kelâm-ı mevzûn anlaşılacak iktiza etmez. Şu kadar ki vezinli sözler ruhun her türlü harekât ve ihtizâzâtını mümkün mertebe izhara; tabiatın güzelliklerini, garipliklerini, perişanlıklarını taklit ve iş'ara müstait olduğundan her kavmin üdebâ ve şu'arâsı en şedîd, en ulvî, en ruhperver hislerini nazmen ifade etmişler, yani en güzel şiirlerini manzum söylemişlerdir.” (Akt. Parlatır, 2012: 31)

Şairleri diğer insanlardan farklı gören Tefvik Fikret, onların daha duyarlı bir hisse ve fikre sahip olduklarını olayları da bu şekilde değerlendirdiklerini söyler. Tabiata bakışları, onu değerlendirişleri kendilerine özgüdür. Onların hayal dünyaları uçsuz bucaksız denebilecek genişliktedir (Akçaoğlu, 1996: 90). Şairlerin başkalarından farklı şekilde tabiata bakmaları ve bunu özgün biçimde ifade etmeleri onların temel özelliklerindedir.

*Rûbab-ı Şikeste'*de yer alan *Müse İçin* başlıklı şiirinde şairi tarif eder:

“Şâir... ne büyük rûh, ne âli

Kalb-i müteessir ki demâdem

*Eyler darbânında tecellî
Ahzân-ı tarab, neş'e-i mâtem.*

*Şâir... ne mübârek, ne ilâhî
Vîcdân, ne derin fikr-i münevver;
Bir nâsiye kim nâ-mütenâhî,
Bir çehre ki pür hande vü muğber.” (Tevfik Fikret, 2005: 389)*

Şair her vakit müteessir kalbe sahip, büyük ve yüce ruhlu bir insandır. Gerek matemler, neşeler gerek hüznler, sevinçler onun kalp atışlarında belirir, tecelli eder. Şair mübarek ve ilahi vicdana sahip derin duyguları, düşünceleri olan bir aydındır. O, sonsuz bir alna, gülücüklerle, sevinçle aynı zamanda kırgınlık, güvenmişlikle dolu bir çehreye sahiptir.

SONUÇ

Servet-i Fünûn döneminin önde gelen şairlerinden Cenab Şahabeddin ve Tevfik Fikret'in şiire yönelik yaklaşımları ve düşünceleri büyük oranda birbirine benzemektedir. Sanat için sanat ilkesinden hareketle şiirde mükemmelliği arzulayan, şiir yazmanın çok önemli bir iş olduğunu savunan, kulak için kafiye, şiirde bütünlüğü vurgulayan bir görüşe sahiptirler. Dönemin diğer şairlerinin Cenab Şahabeddin ve Tevfik Fikret kadar şiir üzerine düşünmedikleri ve şiiri onlar kadar önemsemedikleri görülmektedir.

Cenab Şahabeddin'e göre şiir, herkesin kendi idealine uygun bir güzelliği dimağda ihya ederek ruhu, başlangıcı bir his olan leziz hayallere sevk eden şeydir. Şairin kendi hislerini açıklamak için bulduğu yoldur. Cenab Şahabeddin'in şiiri açıklarken en az onun kadar şair üzerinde de durduğu görülmektedir. Şair şiirini yazabilmek için tabiatın yararlanmalıdır. O, tabiatı diğer insanlardan daha iyi anlayan ve anlatan kişidir. Cenab Şahabeddin bunun için en uygun zaman diliminin "tahayyül saatleri" olduğunu ifade eder. Tabiat canlı bir varlıktır ve onun bir ruhu vardır. Şairden beklenen önce iyi bir gözlem gücüne sahip olması ardından kendi duygularını görme duygusu ile birleştirerek sözcüklere dökmesidir.

Şiir yazabilmesi için şairin öncelikle bir his sahibi olması sonra da hissinin güzel bir niteliğe bürünmesi şarttır. Şiir insanın ruhunu latif tahayyüllere sevk etmeli ve onda güzellikten başka maksat aranmamalıdır. Kendi benliğini şiirin temel noktası haline getiren kişi şair olarak adlandırılabilir. Cenab Şahabeddin görünenden, bilinenden hareketle görünenin ötesine, bilinmeyene ulaşmayı amaçlar. Poetikasını dile getirdiği cümlelerle yazdığı şiirlerin aynı doğrultuda olduğu görülmektedir.

Tevfik Fikret'e göre bir insanın edebî eser oluşturabilmesi için marifet yeteneği, bilinmeyene doğru adım atma isteği, tevazu ve tereddüt gibi vasıflara sahip olması

gerekir. Şiir soyut ve meçhul bir şey olduğu için maddi kurallara bağlanamaz. Ona göre şiir, tabiatı edebî zevkle birleştirerek semavî bir armoni yakalamaktır. Şiir sadece tabiatın taklidi olmamalı, hayatı yorumlayarak ona yeni bir anlam, yeni bir ruh kazandırmalıdır. Şair ise tabiata, hayata diğer insanlardan daha farklı ve yeni bir bakış açısı ile bakmasını bilmeli, zengin bir hayal dünyasına sahip olmalıdır.

Servet-i Fünûn döneminin iki önemli şairi Cenab Şahabeddin ve Tevfik Fikret'in poetikalarında ortak olarak gözlemlenen, şairin kendi his ve duygularını yazdıklarına katmasının temel çıkış noktası olacağı üzerinde durmalarıdır. İkisi de şairin öncelikle kendini keşfetmesine, kendi ruhunu duymasına ardından ise kelimeler ve mısralarla bunu okurlarına duyurması gerektiğine inanırlar. Son derece hassas olmak ve iyi düzeyde bir yeteneğe sahip olmak ise şairliğin sonraki şartlarındandır. İki şair de tabiatın insanda meydana getirdiği duygular üzerinde durur. Tevfik Fikret, şairin tabiatın taklitçisi olmaması, bunun ötesine geçmesi gerektiğini vurgular. Sanat tabiatla var olandan farklı bir ürün ortaya koymaktır. Cenab Şahabeddin ve Tevfik Fikret, şairin geniş bir hayal dünyasına sahip olmasının önemine dikkat çekerler. Her şairin bakış açısı kendine özgü olmalıdır. Bunu meydana getirebilecek olan da uçsuz bucaksız bir hayal kurma duygusunun var olmasıdır.

KAYNAKÇA

- Akay, Hasan (2020), *Servet-i Fünûn Şiir Estetiği*, Şule Yay., İstanbul.
- Akçaoğlu, Serap (1996), "Tanzimat ve Servet-i Fünûn Şairlerinin Şiir Anlayışları", **Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara.
- Aristoteles (2021), *Poetika*, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., İstanbul.
- Çetişli, İsmail (2015), *Metin Tahlillerine Giriş 1 – Şiir*, Akçağ Yay., Ankara.
- Ercilasun, Bilge (2018). *Servet-i Fünûn'da Edebî Tenkit*, Akçağ Yay., Ankara.
- Enginün, İnci (2016), *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Yeni Türk Edebiyatı*, Dergâh Yay., İstanbul.
- Gür, Âlim & Koçakoğlu, Bedia (2009), "Yeni Türk Edebiyatında Kaynak Olarak Poetika", **Turkish Studies**, 4 (1), s. 79-187, Doi: 10.7827/TurkishStudies.541
- Kaplan, Mehmet (2019a), *Tevfik Fikret- Devir Şahsiyet Eser*, Dergâh Yay., İstanbul.
- Kaplan, Mehmet (2019b), *Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar 1*, Dergâh Yay., İstanbul.
- Karaca, Alâattin (2010), *İkinci Yeni Poetikası*, Hece Yay., İstanbul.

- Okay, M. Orhan (2011), **Sanat ve Edebiyat Yazıları**, Dergâh Yay., İstanbul.
- Okay, M. Orhan (2019), **Poetika Dersleri**, Dergâh Yay., İstanbul.
- Parlatır, İsmail (2005), **Recaî-zade Mahmut Ekrem**, MEB Yay., İstanbul.
- Parlatır, İsmail (2006). **Servet-i Fünûn Edebiyatı**, (Edit. İsmail Parlatır), Akçağ Yay., Ankara.
- Parlatır, İsmail (2012), **Tevfik Fikret**, Akçağ Yay., Ankara.
- Sarı, Ahmet (2003), "Türk ve Alman Poetikasının Kitabı", **Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Alman Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Erzurum.
- Şahin, Veysel (2017), "*Cenab Şahabeddin'in Şiirlerinde Simgesel Kurgu ve Görüntü Düzeyleri*", **Littera Turca Journal Of Turkish Language And Literature**, 3(2), 282-196.
- Tevfik Fikret (2000), **Dil ve Edebiyat Yazıları** (Haz. İsmail Parlatır), TDK Yay., Ankara.
- Tevfik Fikret (2005), **Rübâb-ı Şikeste** (Haz. Abdullah Uçman), Çağrı Yay., İstanbul.
- Todorov, Tzvetan (2018), **Poetikaya Giriş**, Metis Yay., İstanbul.
- Tuğcu, Emine (2015), "*Tevfik Fikret'in Şiire Dair Eleştirel Yaklaşımı*", **Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 11(11), s. 263-272.
- Ünlü, Bedirhan (2017), "*Tevfik Fikret'in Şiirlerinden Hareketle Poetikası*", **The Journal of Academic Social Science Studies**, 11(64), s. 127-145.
- Yıldırım, Eren (2013), "Servet-i Fünûn Dergisi (443-494. sayılar) (İnceleme ve Seçilmiş Metinler)", **Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Erzurum.